

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

บุคคลในวงการศึกษามองตระหนักดีอยู่แล้วว่า การศึกษาเป็นกระบวนการที่สังคมจัดขึ้นเพื่อให้คนในสังคมมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติ เพื่อยังประโยชน์แก่ตนและสังคม เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ตนใกล้ชิดได้เป็นอย่างดี แท้จริงสิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่หลักของกิจการสื่อสารมวลชนเช่นกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาและการสื่อสารมวลชนนั้นดำเนินไปเพื่อจุดหมายปลายทางเดียวกันและ เป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน

การศึกษาส่วนหนึ่งจัดทำเนืองนิตย์ในระบอบโรงเรียน บทบาทของสื่อสารมวลชนในรูปแบบนี้คือ เป็นตัวเชื่อมโยงห้องเรียนให้ใกล้ชิดกับโลกภายนอก เป็นเสมือนประตูที่จะเปิดให้ห้องเรียนหันไปสู่สังคม หันไปสู่โลกของความจริงมากยิ่งขึ้น แต่สิ่งหนึ่งที่ควรคำนึงคือ การศึกษาในระบอบโรงเรียนสามารถจัดให้กลุ่มชนได้เพียงส่วนน้อยเท่านั้น มวลชนส่วนใหญ่ของประเทศที่พ้นวัยเรียนแล้วและที่ยังอยู่ในวัยเรียนแต่ขาดโอกาสได้เข้ารับการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรได้รับการศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ อย่างใดอย่างหนึ่งเรื่อยไปจนตลอดชีวิต และส่วนนี้เองที่จัดว่าเป็นการศึกษานอกระบบการศึกษา

ประเทศไทยก็ได้มีการจัดการศึกษานอกระบบการศึกษาสำหรับประชาชนผู้ไม่รู้หนังสือหรือรู้แล้วลืมเลือนไป เพื่อเพิ่มพูนความรู้ในการอ่าน การเขียน และส่งเสริมการประกอบอาชีพ ให้สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของตน

๑ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, "บทบาทของสื่อสารมวลชนในการศึกษา," วารสารครูศาสตร์,

๓(เมษายน - กรกฎาคม, ๒๕๑๖), ๑๔-๒๐.

โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น ๓ ลักษณะ^๒ ดังนี้คือ

๑. การศึกษานอกระบบโรงเรียนอย่างมีแบบแผน มีการกำหนดหลักสูตร เทียบ
ได้กับการศึกษาในระบบโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนผู้ใหญ่สายสามัญในระดับต่าง ๆ
โรงเรียนการศึกษามหาวิทยาลัยแบบเบ็ดเสร็จ เป็นต้น ทำการสอนภายในชั้นเรียน

๒. การศึกษานอกระบบโรงเรียนอย่างมีแบบแผนพอสมควร จัดหลักสูตรระยะสั้น
เพื่อสอนเฉพาะเรื่องตามความต้องการของประชาชน ได้แก่ โรงเรียนอาชีวศึกษามหาวิทยาลัย
โรงเรียนอาชีวศึกษาเคลื่อนที่ เป็นต้น การสอนอาจจัดเป็นชั้นเรียนหรือจัดเป็นกลุ่มนอก
ชั้นเรียนก็ได้

๓. การศึกษานอกระบบโรงเรียนอย่างไม่มีแบบแผน ไม่มีการจัดหลักสูตร แต่
ต้องการให้ประชาชนผู้ไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษาตามวิธีการทั้งสองประเภทที่กล่าวข้างต้น
ได้รับความรู้กันต่าง ๆ โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การอภิปราย การสนทนากับเพื่อน การร่วม
กิจกรรมทางสังคม และการเรียนรู้จากสื่อมวลชนทุกประเภท

เนื่องจากการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีลักษณะกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษา
นอกระบบโรงเรียนอย่างไม่มีแบบแผน สื่อมวลชนทุกประเภทจึงสามารถเข้ามามีบทบาทมากกว่า
การศึกษาในระบบโรงเรียน สื่อมวลชนทุกประเภท นับแต่ ภาพยนตร์ สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจาย-
เสียง และโทรทัศน์ ต่างก็ทำหน้าที่ให้การศึกษาควบลู่ไปกับหน้าที่เฉพาะของตนทีเดียว

รัฐบาลก็ตระหนักถึงการนำสื่อสารมวลชนเข้ามาใช้ประโยชน์ด้านการศึกษา ดัง
จะเห็นได้จากนโยบายประการหนึ่งในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน^๓ ที่กล่าวว่า

---

^๒ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, "แนวความคิดและลักษณะการศึกษานอกระบบในประเทศไทย", วิทยาสาร, ๒๒ (๒๒ พฤศจิกายน, ๒๕๑๘), ๘.

^๓ กรมสามัญศึกษาและกรมวิชาการ, โครงการวิทยุและโทรทัศน์เพื่อการศึกษานอก
โรงเรียน, (อัครสำเนา), หน้า ๒.

"ส่งเสริมให้สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ มีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาอันกระตือรือร้นของโรงเรียนอย่างกว้างขวาง เช่น ส่งเสริมให้สถานีวิทยุที่มีอยู่แล้วทั่วประเทศ จัดรายการ เพื่อส่งเสริมความรู้ของประชาชนให้มากขึ้น โดยเน้นรายการที่เป็นประโยชน์แก่การดำรงชีพของประชาชน เป็นต้น"

นโยบายนี้สอดคล้องกับนโยบายขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และ วัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติที่พยายามเน้นและ เชิญชวนให้ประเทศสมาชิกใช้สื่อสารมวลชนในการจัดการศึกษาเพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ โดยเสนอแนะให้รวมโครงการพัฒนาสื่อสารมวลชนเข้าไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจด้วย

อนึ่ง วิทยุกระจายเสียงนับว่ามีข้อได้เปรียบสื่อสารมวลชนประเภทอื่นอยู่มากในการนำมาใช้เพื่อการศึกษาสำหรับมวลชนของประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างเช่นประเทศไทย กล่าวคือ สามารถเข้าถึงผู้ฟังได้โดยไม่จำกัดวัยและความรู้ อันจะทำให้ประชาชนที่ไม่สามารถอ่านหนังสือได้ ซึ่งมีอยู่ประมาณร้อยละ ๒๗ ของประชากรทั่วประเทศ เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้โดยการฟัง ขอบข่ายการกระจายเสียงทั้งด้านการส่งและการรับเป็นไปอย่างกว้างขวาง ปัจจุบันมีสถานีวิทยุกระจายเสียงอยู่ ๒๐๘ สถานี รัศมีทำการครอบคลุมไปทั่วประเทศ แม้นในบางท้องที่การคมนาคมไปไม่ถึง ส่วนประชาชนนั้นก็หาซื้อเครื่องรับได้ในราคาพอสมควร ทั้งยังไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะมีกระแสไฟฟ้าใช้หรือไม่อีกด้วย

กระทรวงศึกษาธิการ, การสัมมนาแห่งชาติว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุ-โทรทัศน์ เรื่องการส่งเสริมให้รายการมีคุณค่า ครั้งที่ ๑ ณ โรงแรมบางแสน ชลบุรี, (คุรุสภา, ๒๕๑๕), หน้า ๑.

๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓.

ประชาชนส่วนใหญ่จึงมีเครื่องรับวิทยุใช้ ดังปรากฏจากรายงานผลการสำรวจวิทยุและโทรทัศน์ทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๑๒^๖ ว่า ประชากรของประเทศร้อยละ ๗๐.๕ มีเครื่องรับวิทยุและมีแนวโน้มว่าจะมีปริมาณเพิ่มขึ้นอีก เพราะภายในระยะเวลา ๖ ปี นับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ปรากฏว่า ปริมาณเครื่องรับวิทยุเพิ่มขึ้นจาก ๒,๕๕๔,๕๐๐ เครื่อง เป็น ๕,๑๑๑,๒๓๕ เครื่อง คือเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๐๐

ด้วยเหตุนี้ หลายประเทศที่กำลังพัฒนาจึงได้นำวิทยุกระจายเสียงมาเป็นสื่อในการให้การศึกษานอกระบบการศึกษา เช่น ประเทศออสเตรียและประเทศไนเจอร์นำวิทยุกระจายเสียงไปสอนการศึกษาขั้นมูลฐานเพื่อให้ประชาชนรู้นักหนังสือ ประเทศอินเดีย ไนเจอร์ และโตโก นำไปช่วยในการศึกษาผู้ใหญ่และการพัฒนาชุมชน ประเทศไทยนำไปช่วยปรับปรุงการสอนของครู ประเทศออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ก็นำไปช่วยในการขยายโรงเรียน นอกจากนี้ กลุ่มประเทศในซีมีโอ (SEAMEO) ยังได้แนะนำให้ประเทศสมาชิกเห็นว่า วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อสารมวลชนที่เหมาะสมที่สุดในการนำไปให้การศึกษานอกระบบโรงเรียน

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ รัฐบาลไทยได้มอบให้กระทรวงศึกษาธิการ จัดรายการวิทยุศึกษาขึ้นที่วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ เพื่อเผยแพร่การศึกษาไปสู่ประชาชนนอกระบบโรงเรียนและในปัจจุบันได้มอบให้ฝ่ายวิทยุเพื่อการศึกษาระชาชน ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา

---

^๖สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานผลเบื้องต้นการสำรวจวิทยุและโทรทัศน์ทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๑๗, (โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๑๘), หน้า ๑๓.

^๗วิลเบอร์ แรรมม์, และคนอื่น ๆ, สื่อมวลชนใหม่ ๆ : รายงานสำหรับนักวางแผนการศึกษา, แปลจาก The New Media : Memo to Educational Planners, โดย-ศรีน้อย โทวาทอง (พระนคร : คุรุสภา, ๒๕๑๔), หน้า ๗๘.

^๘SEAMES, "A Study of Non-Formal Education in the SEAMEO Region 1973-1974", (Bangkok 1974), p.192.

กรมวิชาการ^๕ เป็นผู้ดำเนินการผลิตกรมการวิทยุกระจายเสียงส่งไปยังสถานีวิทยุใน ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทำการสำรวจความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการ ศึกษาของประชาชนโดยทั่วไป ติดตามและประเมินผลการฟังรวมทั้งเสนอความคิดเห็น เพื่อนำมาปรับปรุงรายการให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ในวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการประสานงาน วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาระดับชาติขึ้น^๖ เพื่อวางขอบข่ายและวิธี ค่าเงินงานอย่างกว้าง ๆ สำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องสื่อสารมวลชนโดยตรงให้นำไป ใช้เป็นแนวทางดำเนินงาน ในส่วนของการใช้วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ในการศึกษานอกสถาบันการศึกษานั้น คณะกรรมการได้กำหนดจุดมุ่งหมายและประเภทของ ความรู้ที่จะนำออกเผยแพร่ ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่การประกอบอาชีพ ความรู้- เรื่องสุขภาพและโภชนาการ เป็นต้น

ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ นี้ กรมสามัญศึกษาและกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัด ทำโครงการวิทยุและโทรทัศน์เพื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนขึ้น^๗ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนได้รับความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรง ชีวิตให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษามากยิ่งขึ้น ในขณะนี้ กำลังอยู่ในระหว่างการเตรียม งานของโครงการ

เหตุผลต่าง ๆ ที่นำมากล่าวไว้ในที่นี้เป็นเครื่องยืนยันถึงความสำคัญและความเป็นไป ได้ในการนำวิทยุกระจายเสียงมาใช้ประโยชน์ในการให้การศึกษามวลชนของประเทศ ตามสภาพการณ์ปัจจุบัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๕กรมวิชาการ, กรมวิชาการ ๒๕๑๒, (โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๒), หน้า ๑๔.

^๖กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม, หน้า ๑.

^๗กรมสามัญศึกษาและกรมวิชาการ, เรื่องเดิม, หน้า ๓.

ความสำคัญของปัญหา

การที่วิทยุกระจายเสียงจะเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษานั้น จำเป็นต้องมีเนื้อหาสาระในลักษณะที่ส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ และทางให้แต่ละคนรู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ของตนเอง ใหญ่ซึ่งมีความกระตือรือร้น รักการแสวงหา สาระที่จะเสนอไม่ควรหนักเฉพาะในแง่ใดแง่หนึ่งจนขาดแง่มุมอื่น ๆ ไปเสียหมด อันจะทำให้ขาดคุณภาพในการส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียนซึ่งได้กล่าวมาแล้วว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนามวลชนของประเทศ ปัญหาที่สำคัญคือ การเสนอรายการวิทยุกระจายเสียงในปัจจุบันทำตามหลักการ เหล่านี้ได้มากน้อยเพียงใด และอย่างไร

ดังนั้น จึงควรมีการสำรวจว่าสถานีวิทยุกระจายเสียงจากรายการประเภทใดบ้าง และมีการแบ่งเวลาของรายการ เหล่านี้ได้อย่างไร นอกจากนี้ยังควรทำการศึกษาความต้องการ และความพร้อมของผู้ฟังควบคู่ไปด้วย เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงรายการวิทยุกระจายเสียงให้มีความเหมาะสมต่อมวลชนของประเทศได้อย่างจริงจัง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. ศึกษาปริมาณการกระจายเสียงรายการประเภทต่าง ๆ ของสถานีวิทยุกระจายเสียงในกรุงเทพมหานคร
๒. ศึกษาลักษณะนิสัยในการฟัง ความต้องการ ประโยชน์ที่ได้รับ รวมทั้งความคิดเห็นของประชาชนในกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการฟังวิทยุกระจายเสียง
๓. เปรียบเทียบปริมาณการกระจายเสียงรายการประเภทต่าง ๆ ของสถานีวิทยุกระจายเสียงกับปริมาณการฟังของประชาชน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตดังนี้คือ

๑. การศึกษารายการวิทยุกระจายเสียงนั้น ศึกษาจากสถานีที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เท่านั้น
๒. การศึกษารายการกระจายเสียงนั้น ศึกษาเฉพาะรายการที่ออกอากาศในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เท่านั้น
๓. การสำรวจทางด้นประชากรนั้นจำกัดเฉพาะประชากรที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีอายุตั้งแต่ ๑๕-๖๐ ปี และเป็นผู้ได้รับการศึกษาไม่เกินชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ทั้งนี้ ต้องไม่เป็นผู้ที่กำลังอยู่ในระหว่างการศึกษาในโรงเรียน

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

ผู้วิจัยคาดว่า ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อสถานีวิทยุที่จัดรายการ เพื่อการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในอันที่จะใช้วิทยุเป็นสื่อในการจัดการศึกษา การวิจัยนี้จะทำให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นคือ

๑. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ออกอากาศในกรุงเทพมหานคร
๒. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะนิสัยในการฟัง ความต้องการ ประโยชน์ที่ได้รับ รวมทั้งความคิดเห็นของประชาชนในส่วนที่เกี่ยวกับการฟังวิทยุกระจายเสียง
๓. ข้อมูลที่จะเป็นแนวทางในการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กับประชาชน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

รายการวิทยุกระจายเสียง หมายถึง รายการที่สถานีวิทยุกระจายเสียงใน กรุงเทพมหานครส่งกระจายเสียงในระบบ เอ.เอ็ม ด้วยความถี่ 535 ถึง 1,600 กิโลเฮิรตซ์

ประชาชน หมายถึง ประชาชนในกรุงเทพมหานครที่มีอายุตั้งแต่ 15 ถึง 60 ปี ได้รับการศึกษาไม่เกินชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และต้องไม่เป็นผู้กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน

ความไม่สมบูรณ์ของการวิจัย

การวิจัยนี้อาจไม่ได้รับผลสมบูรณ์เนื่องจาก

1. สถานีวิทยุกระจายเสียงที่เลือกมาทำการศึกษา เลือจากอันดับสถานีที่ประชาชนในกรุงเทพมหานคร ฟังมาก 5 อันดับ ซึ่งสำนักงานสถิติแห่งชาติได้ทำการสำรวจไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2511-2512 แต่ความนิยมของประชาชนในปัจจุบันนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งอาจเป็นผลให้การหาความสัมพันธ์ระหว่างการกระจายเสียงของสถานีกับการฟังของประชาชนคลาดเคลื่อนไปได้
2. การสุ่มตัวอย่างประชากรผู้ตอบแบบสอบถามในแต่ละตำบลหรือหมู่บ้านตัวอย่าง ทำได้ไม่ทั่วถึง ทำให้ครัวเรือนบางแห่งไม่มีโอกาสได้รับการสุ่มตัวอย่าง
3. ผลการสำรวจปริมาณการฟังรายการวิทยุประเภทต่าง ๆ ของประชาชนอาจคลาดเคลื่อนไปบ้าง เพราะในระยะเวลาที่ทำการสำรวจนั้นเกิดอุทกภัยในกรุงเทพมหานคร จึงอาจเป็นไปได้ว่าประชาชนมีโอกาสฟังวิทยุกระจายเสียงมากกว่าปกติ